

Література

1. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 14 жовтня 2014 року № 1702 —VII [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141702.html.

УДК 336.71

Анатолій ЧЕРНИШОВ *

ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕОРГАНІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

ОЦЕНИВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ РЕОРГАНИЗАЦИИ БАНКОВСКОГО СЕКТОРА УКРАИНЫ

ASSESSING THE EFFICIENCY OF UKRAINIAN BANKING SECTOR RESTRUCTURING

Анотація. У статті розглянуто основні методи реорганізації банківських установ. Оцінено ефективність процесу реорганізації в банках України. Висвітлено основні напрями підвищення ефективності банківських злиттів та поглинань.

Аннотация. В статье рассмотрены основные методы реорганизации банковских учреждений. Оценена эффективность процесса реорганизации в банках Украины. Освещены основные направления повышения эффективности банковских слияний и поглощений.

Abstract. In the article the basic methods of restructuring banks. The efficiency of the reorganization process in banks Ukraine. The basic directions of increase of efficiency of bank mergers and acquisitions.

Аналіз сучасного стану банківської системи України дає підстави стверджувати, що за роки незалежності вона практично сформована і в цілому відповідає запитам перехідного періоду. Розробка та запровадження нових принципів діяльності банків, організація системи банківського нагляду, розробка Національним банком України необхідної нормативно-правової бази, широке використання зарубіжного досвіду та накопичення власного зробили банківську систему України важливою складовою фінансово-кредитної системи держави.

Однак виявилось, що для реалізації вказаних завдань банківська система України є малопотужною, характеризується низьким рівнем капіталізації та ліквідності, дуже вразлива до коливань на фінансово-кредитному ринку, має низький рівень банківського менеджменту.

У світовій банківській практиці реорганізація широко використовуються як метод відбору найефективніших і пристосованих до конкурентних умов кредитних установ. Багато великих національних і міжнародних банків виникли в результаті численних злиттів і поглинань з конкуруючими установами. У даний час банківська система України функціонує в умовах потреби у масштабних процесах консолідації й укрупнення діючих банків. У зарубіжній науковій літературі проблеми реорганізації та реструктуризації комерційних банків висвітлено досить широко, зокрема, в роботах Брейлі Р., Брігхема Є., Горіної С.О., Гроппеллі А., Ларіонової І.В., Майерса С., Нікбахта Є., Роуза П., Сінкі Дж., Хорна В. та інших. Дослідження вказаних проблем вітчизняними вченими тільки-но розпочалося, але перші результати ми можемо знайти в наукових працях Гейця В.М., Козьменка С.М., Міщенко В.І., Мороза А.М., Науменкової С.В., Савлука М.І., Стельмаха В.С., Суторміної В.М., Федосова В.М., Ющенко В.А. та ін. Разом з тим слід зазначити, що невирішеними залишається низка конкретних науково-прикладних і практичних завдань щодо вдосконалення банківського нагляду, управління банками, в т.ч. у стані фінансової скрути, порядку ліквідації, злиття та приєднання банків, шляхів підвищення рівнів капіталізації та ліквідності тощо. Тобто існує практична необхідність у розробці та вдосконаленні конкретних схем і механізмів реорганізації та реструктуризації комерційних банків з метою забезпечення їх стабільного функціонування в інтересах економіки та суспільства.

* **ЧЕРНИШОВ Анатолій Сергійович / Анатолій ЧЕРНЫШОВ / Anatoly CHERNYSHEV** — магістрант спеціальності «Банківська справа» Київського національного університету імені Тараса Шевченка, e-mail: anatolychernyshev@ukr.net

Науковий керівник: **ТРИГУБ Олена Володимирівна** — к.е.н., доцент кафедри банківської справи Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Метою роботи є оцінка злиттів і поглинань у банківській системі й обґрунтування основних напрямків їхньої ефективності. Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» під реорганізацією банків розуміють «злиття, приєднання, виділення, поділ банку, перетворення його організаційно-правової форми, наслідком яких є передача, прийняття його майна, коштів, прав та обов'язків правонаступниками» [1].

Слід зазначити, що це найчіткіше визначення, яке охоплює практично весь спектр проблем. Об'єктивними передумовами необхідності або доцільності реорганізації банків є: формування і розвиток ринкових відносин, банківської системи України та забезпечення її фінансової стабільності; зміна форм власності (від державної — до змішаної: приватної або колективної); необхідність виконання банками вимог чинного законодавства та нормативних актів Національного банку України; забезпечення платоспроможності, ліквідності комерційних банків.

Головною метою реорганізації комерційних банків має бути підвищення надійності та стійкості банківської системи України, забезпечення належного рівня капіталізації банків і стабільної роботи платіжної системи, захист інтересів кредиторів і вкладників, поліпшення фінансового стану комерційних банків, підвищення ефективності діяльності внаслідок концентрації або розподілення капіталу, розширення або спеціалізація, переорієнтація діяльності банків і зростання довіри до них. Відповідно до «Стратегії Національного банку України щодо реструктуризації та реорганізації банків у стані фінансової скрути» [5], основними методологічними принципами реорганізації банків мають бути такі:

- пріоритетність інтересів суспільства, держави і банківської системи вцілому та вкладників перед інтересами окремого комерційного банку;
- досягнення сегеративності, тобто результативні показники діяльності новостворених банків мають бути кращими, ніж банків, що реорганізуються;
- застосування реорганізації як засобу активного оздоровлення проблемних банків;
- підвищення фінансової стійкості банків;
- забезпечення безперервної роботи комерційних банків, які реорганізуються;
- здатність банків — учасників реорганізації, виконувати вимоги Національного банку України щодо формування статутного капіталу, дотримуватись економічних нормативів, забезпечувати беззбиткову діяльність.

Досвід реструктуризації та злиття українських комерційних банків свідчить, що першими кандидатами на приєднання (поглинання) є банки, створені під певне підприємство чи галузь у випадку погіршення ринкової кон'юнктури останніх. Крім того, такі банки дуже вразливі в разі зміни політичної ситуації, загострення конкурентної боротьби тощо. Тому кращі перспективи мають універсальні банки з міцними й стабільними позиціями в регіонах [2].

Процеси реорганізації банків почали активно розвиватись починаючи з 2005 року. Насамперед це може пояснюватися лібералізацією банківського законодавства у сфері проникнення іноземного капіталу. Найзацікавленішими іноземними інвесторами є Росія, Кіпр, Греція, Австрія, Італія. Проте, починаючи з 2009 р. активність цих процесів знижується у кілька разів. Це може пояснюватися світовою фінансовою кризою. Найбільшу питому вагу в капіталі банківської системи України має іноземний капітал таких країн, як Росія (21 %), Кіпр (17 %), Австрія (9 %), Франція (8 %), Німеччина (7 %), Польща (6 %), Греція (6 %), Нідерланди (6 %). Питома вага інших країн у капіталі банківської системи України складає 20 % [4].

Масовий розпродаж системних банків створює низку загроз і у сфері банківської конкуренції. Малі та середні вітчизняні банки мають протистояти конкурентному впливу банків, що належать до провідних фінансових груп світу. Останні прагнуть «знімати вершки» на ринках країн, що розвиваються, проте в умовах посилення кризових тенденцій їхня діяльність може стати непередбачуваною. Слід зазначити, що оцінювання ефективності процесу банківських злиттів чи поглинань доцільно проводити на підставі дослідження зміни кредитно-інвестиційного портфеля банків після реорганізації.

Найбільшу питому вагу в загальному обсязі кредитно-інвестиційного портфеля банків I і II груп має кредитно-інвестиційний портфель реорганізованих банків, який на 01.01.2015 складає 478894081 тис. грн, або майже 67,68 % від загального кредитно-інвестиційного портфеля банків I і II груп. Найбільшу питому вагу кредитно-інвестиційного портфеля серед реорганізованих банків займає Приватбанк (25,70 %), Райффайзен банк Аваль (9,30 %), Укрсоцбанк (8,16 %). Питома вага інших банків у кредитно-інвестиційному портфелі банків I і II груп на 01.01.2015 складає 228646361 тис. грн, або 32,32 % від загального кредитно-інвестиційного портфеля.

Серед інших банків найбільшу питому вагу в кредитно-інвестиційному портфелі займають портфелі таких банків, як Ощадбанк (10,29 %), Укрексімбанк (9,43 %). Таким чином, можна зро-

бити висновок, що реорганізовані банки активніше нарощують кредитний портфель, ніж інші. На сьогодні банківські установи України опинилися перед проблемами зростання конкуренції на фінансовому ринку та скорочення дохідності банківських операцій, а тому злиття банків і підвищення рівня концентрації їхнього капіталу є шляхом збереження своїх позицій на фінансовому ринку і забезпечення подальшого фінансово стійкого розвитку. Найбільш прийнятною формою реорганізації комерційних банків є реорганізація шляхом злиття, що дає змогу за мінімальних витрат забезпечити концентрацію капіталу, реструктуризацію активів, поліпшити фінансовий стан [6].

Сучасні процеси реорганізації комерційних банків свідчать про те, що вітчизняна практика в умовах глобалізації міжнародних фінансових ринків та інтернаціоналізації фінансів потребує чіткішого законодавчого й нормативно-інструктивного забезпечення. Тому подальша концентрація банківського капіталу має здійснюватися шляхом створення банківських холдингів і союзів на добровільних засадах за мінімального втручання Національного банку України, а всі процеси реорганізації й реструктуризації комерційних банків повинні бути врегульовані відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» [1]. У зв'язку з цим слід зазначити, що характер і форми реорганізації комерційних банків значною мірою залежать від загальної політики центрально-го банку та стратегічних намірів потенційних партнерів.

На сьогодні комерційні банки України опинилися перед проблемами зростання конкуренції на фінансовому ринку й скорочення дохідності банківських операцій, а тому злиття банків і підвищення рівня концентрації їх капіталу є шляхом збереження своїх позицій на фінансовому ринку і забезпечення подальшого розвитку. Концентрацію банківського капіталу в процесі реорганізації доцільно забезпечувати шляхом: злиття банків із високоякісними активами; приєднання малопробутованих банків, які мають вигідне територіальне розташування до фінансово стабільних банків; створення банківських об'єднань. Злиття або об'єднання навіть невеликих банків з якісними активами дасть змогу значно збільшити розмір спільних активів і депозитів, що призведе до підвищення ринкової вартості акцій новоствореного банку.

Злиття банків, особливо невеликих, вважається прогресивною тенденцією, якщо воно дає змогу стабілізувати їхнє фінансове становище, а саме: збільшити капітал банку (за рахунок концентрації капіталу зростає стійкість, стабільність і конкурентоспроможність банку); збільшити обсяг банківських послуг; забезпечити вигоду та інтереси акціонерів і кредиторів банку, скоротити апарат управління й адміністративні витрати; розширити філіальну мережу; створити більший банк, який може надавати кредити реальному сектору економіки (що особливо важливо для регіонів), тобто збільшити грошові потоки; поліпшити якість кредитного портфеля (через інвентаризацію та диверсифікацію кредитного портфеля) тощо [3].

У зв'язку з фінансовою кризою проблеми забезпечення своєчасної та ефективної реорганізації проблемних фінансово-кредитних установ є необхідною умовою оздоровлення та відновлення функціонування банківської системи. Концентрація банківського капіталу та забезпечення необхідних джерел і дієвих механізмів підвищення рівня капіталізації банківської системи є актуальними завданнями подальшого розвитку фінансового сектору України. Однією з характерних ознак розвитку банківських систем багатьох розвинених країн світу є підвищення рівня концентрації банківського капіталу на основі консолідації банків. Зазначений процес в Україні ще не набув ознак стійкої тенденції, є всі передумови для його розвитку шляхом реорганізації банків на основі реалізації процесів їх злиття, приєднання або перетворення.

Література

1. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 №2121-III // zakon1.rada.gov.ua.
2. Міщенко В., Олесійчук М. Удосконалення регулювання і нагляду за реорганізацією банків // Банківська справа. — 2010. — № 1. — С. 3 —11.
3. Сінки Дж. Фінансовий менеджмент в комерційних банках та в індустрії фінансових послуг / Пер. с англ. — М.: Альпіна Букс, 2012. — 204 с.
4. Статистика // Національний банк України // www.bank.gov.ua.
5. Стратегія Національного банку України щодо реструктуризації і реорганізації банків у стані фінансової кризи // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. — 2014. — №3. — С. 46 —56.
6. Фінансова звітність банків України / Національний банк України // www.bank.gov.ua.